

Opnieuw

Hannah Roels

Waarom is opnieuw beginnen zo heerlijk? Ik haal een vreemd en zondig genot uit het me toe-eigenen van nieuwe agenda's. Het klinkt als een beken-tenis, en dat is het ook een beetje. Zoals normale analoge mensen koop ik mijn agenda's aan het eind van het jaar, maar dat doe ik evengoed halver-wege – Moleskine heeft een versie die toelaat een frisse start te maken in juli, en na een paar maanden wordt mijn behoefte aan een *tabula rasa* zo groot, dat ik ook in de lente en in de herfst agenda's openpeuter en bijeenknutsel. Het beste blijft natuurlijk een echt onvervalst nieuw jaar. De belofte van een nieuwe ronde rond de zon. Hoe ik me dan verkneukel bij de blanke pagi-na's en mijn voornemens, mijn fantasieën van wat mogelijk is. Hoe ik dan plannings zit uit te denken. Wanneer het leven een opsomming lijkt van tekortkomingen is niets zo zalvend als een nieuwe Moleskine lospulken en de toekomst uitstippelen. Ook het hoofdpersonage van de roman *All Fours* (2024) van Miranda July doet het: 'I spent the rest of the afternoon planning the rest of my life. I made lists of the different areas and how I could throw myself into them.'

Het zit in veel dingen die op punt staan te beginnen. Op vakantie vertrek-ken (meer dan op vakantie zijn), het inrichten van een nieuwe plek (meer dan het bewonen ervan), het hoopvolle dat zich in de lucht verzamelt wanneer het lente wordt (meer dan de eigenlijke zomer). Niets voelt zo goed als te weten dat er *tijd* voorhanden is. Beginnerszuurstof. Ik voelde dit het krach-tigst als jonge student, ik herinner me zelfs de plekken waar het door mijn lichaam trok – wandelend over het Sint-Pietersplein in Gent bijvoorbeeld, al die mogelijkheden om te zijn en te doen, alle reizen om te maken en interessante mensen om te ontmoeten, de straatstenen en vensterbanken glommen van potentie. Er gaat een soort elektrische energie uit van dingen die op punt staan aan te vangen – of waarvan we denken dat ze dat doen. 'She loved starting over, returning to the time before choice. Always, there was a fresh beginning, a new first act.' zegt David Rieff over zijn moeder, Susan Sontag, in *The Baby on the Fire Escape. Creativity, Motherhood, and the Mind-Baby Problem* (2022) van Julie Phillips. Waarom is het zo betoverend om opnieuw te beginnen?

Misschien heeft het te maken met wat Patricia de Martelaere over dagboe-ken schreef. Mensen zouden een dagboek bijhouden om in het rommelige materiaal van het leven een structuur terug te vinden, 'een soort metafysische eenheid die het leven omvormt tot een verhaal'. Dit heeft een balsemend effect, het geeft ons het gevoel thuis te komen. 'Verhalen vertellen is heilzaam

doordat het een diepe ontspanning teweegbrengt en oeververtrouwen schept,' schrijft ook filosoof Byung-Chul Han in zijn essay *De crisis van het narra-tieve* (2024).

Ironisch genoeg heeft De Martelaere het in haar essay eerder over eindigen dan beginnen, het heet dan ook 'Het dagboek en de dood' (opgenomen in de bundel *Een verlangen naar ontroostbaarheid. Over leven, kunst en dood* uit 1993). Want niet alleen maakt de dagboekschrijver zijn leven tot een vervolgverhaal, het feit dat dit verhaal een einde heeft, in de vorm van een herlezend ik, zorgt dat ieder deel van het leven zijn unieke plaats en betekenis krijgt. Ieder detail wordt zinvol, een aankondiging van dat einde. 'De reconstructie wijst op de betekenis van de tijd, en het verhaalvertellen is, al met al, alleen maar een manier om de tijd om te vormen tot een legende, een mythe, en een mogelijk-heid te vinden om eraan te ontsnappen.'

Ik denk dat opnieuw beginnen ook dit gevoel van grip geeft. Het houdt de beangstigende en oncontroleerbare snelheid van de tijd in toom, of zo lijkt het toch. Op zijn minst gaan de dingen in ons leven een *richting* uit. En als we het gevoel hebben dat ze een route volgen, dan krijgen ze betekenis, dan bestaat zelfs de mogelijkheid dat we dit continue veranderen kunnen bijstu-ren. Mijn beginnersdrift is eigenlijk een vorm van controle. Het is een manier om aan de willekeur van de tijd te ontsnappen.

Sarah Manguso schrijft iets gelijkaardigs in *Ongoingness. The End of a Diary* (2015). Ze begon obsessief een dagboek bij te houden omdat ze het zo pijnlijk vond het leven te ervaren als iets dat onafgebroken doorgaat. De dagen voelden te gevuld. 'Today was very full, but the problem isn't today. It's tomorrow. I'd be able to recover from today if it weren't for tomorrow. There should be extra days, buffer days, between the real days.' Het lijkt een echo van De Martelaere: 'Een van de vervelende dingen van het leven is namelijk dat het maar niet *af* raakt.' Natuurlijk moet Manguso de handdoek in de ring gooien. Het is onmoge-lijk gebeurtenissen vast te houden, ook al giet je ze in een structuur en verhaal, 'history doesn't begin or end, but it continues.' Het is beangstigend dat de tijd onafgebroken doorgaat en alles met zich meesleurt maar in wezen verander je er niets aan. Dit zoeken naar begin- en eindpunten is een constructie.

Bovendien lopen we zo het risico om de dingen niet echt te doen. Ook dit zit in het citaat over Susan Sontag – 'returning to the time before choice' – en het verklaart de beginnersvrijheid die ik als student voelde. Nog geen keuzes maken, geen paden inslaan zodat je het gevoel hebt de hele landkaart nog te kunnen bewandelen. De helende kracht van dit gevoel is reëel. Het *geeft* zuurstof – in dit opzicht werkt de constructie – maar er schuilt ook angst voor mislukking in. Vivian Gornick beschrijft in haar door Caroline Meijer vertaalde memoir *Een vrouw apart. En de stad* (2019) hoe ze jarenlang tien kilometer per dag wandelt en ondertussen de toekomst dagdroomt, 'de nabije toekomst waarin ik een boek van blijvende waarde zou schrijven, de man van mijn leven zou tegenkomen, de karaktervolle vrouw zou worden die ik nog niet was. Ach, de toekomst! Hoe veilig loodsten alle levendige voorstellingen

ervan me ontelbare ledige dagen door.’ Gornick noemt het haar ‘terugkrabbelmentaliteit’, het is een onbewuste strategie om op afstand te blijven. Om zich niet volledig in het leven te storten – voor zover storten iets is wat je half kunt doen. Het probleem is natuurlijk dat ze door deze krampachtigheid juist blijft steken. Zo verandert er niets. ‘In the 1980s Susan starts projects, isn’t satisfied, doesn’t finish them, can’t find a new beginning. She enters the long midlife of people who suffer and don’t change’, gaat het verder over Sontag. Deze stilstand lijkt me uiterst ellendig, het voert naar de onderwereld van de oude Grieken waar figuren als Tantalus en Sisyfus niet alleen leden, maar tot een eeuwige straf waren veroordeeld. De onbeweeglijkheid van hun situatie was het echte lijden.

Ligt het aan de constructie? Zorgt het omvormen tot een verhaal, zoals de dagboekschrijver dat doet met zijn leven, voor deze beroerde bevroren toestand? Verhalen zijn door hun begin en einde gesloten systemen. Volgens Han is dit precies hun aantrekkingskracht. ‘Een totaal ontgrensde wereld is gespeend van betovering en magie. Het zijn grenzen, overgangen en drempels die een betovering uitoefenen.’ Han vermeldt het niet, maar volgens mij kun je door deze geslotenheid ook vastlopen in een verhaal, zoals Gornick met haar toekomstvisioenen. Er is altijd een risico om te blijven steken en dit is geen lichte kwestie, zeker in het geval van ideologieën. Het zou ook de reden zijn waarom veel mensen in therapie gaan, omdat ze vastzitten in een denkpatroon of een verhaal dat ze over zichzelf vertellen.

Toch denk ik niet dat een gesloten systeem een gevangenis hoeft te zijn. Verhalen leiden niet noodzakelijk tot stilstand, zeker niet als we ze zelf vertellen en dus de sleutels in handen houden. Dan kunnen we als dat nodig is de constructie veranderen of de deur openzetten en andere oorden, andere verhalen, opzoeken. Ik denk ook dat betekenis geven iets anders is dan *verklaren*. Als we een verhaal vertellen kiezen we gebeurtenissen uit en verbinden deze met elkaar. Het einde – het herlezende ik van De Martelaere – is dan een punt van waaruit we gebeurtenissen aanschouwen die eerst niets met elkaar te maken hadden. Ze krijgen betekenis precies doordat we ze hebben samengebracht, doordat ze nu in een web van relaties bewegen. Een gesloten systeem, zeker, maar dit lijkt mij eerder een *beschrijving* dan een verklaring of een uitleg. Rijke verhalen, verhalen die ruimte scheppen, leggen niet uit. Ze nemen ons mee langs het verbazingwekkende maar zijn geen landkaart voor dat verbazingwekkende. Ze laten de interpretatie aan de lezer over. Onverklaarbare gebeurtenissen lenen zich trouwens uitstekend voor een verhaal, ze *smeken* erom verteld te worden, zoals in legendes maar evengoed in heden-daagse varianten – er is immers zoveel onverklaarbaar in de wereld.

De structuur die een verhaal aanbrengt hoeft dus niet statisch te zijn, en onze herinneringen zijn daar een goed voorbeeld van. Verhalen zijn geen dogma’s, ze kunnen tot vaste patronen leiden maar evengoed een uitnodiging zijn tot beweging. De kunst bestaat erin de constructie plastisch te houden – en om verschillende verhalen te vertellen.

In *De crisis van het narratieve* stelt Han dat er twee soorten bestaan. Er zijn de verhalen die ons in het *zijn* verankeren. Deze worden prototypisch rond het kampvuur gedeeld en scheppen dat oervertrouwen. Ze geven ervaringen door en vinden plaats in een ‘historisch continuüm’. Maar het kapitalisme, schrijft Han, heeft zich het verhaal toegeëigend en onderworpen aan de consumptie. De verhalen die nu verteld worden, draaien niet meer om *zijn* maar om *storyselling*. Ze zijn volstrekt inwisselbaar. De kapitalistische mens lijdt bovendien aan ervaringsarmoede, hij heeft geen besef van de geschiedenis waarin hij zich bevindt, waardoor hij telkens opnieuw moet beginnen. ‘Hij is bezielde door het pathos van het nieuwe. Daarvoor maakt hij eerst schoon schip.’

Is dit het probleem met beginnersdrift en terugkrabbelmentaliteit? Niet het feit dat deze constructies zijn, maar dat ze de diepte en weidsheid missen die de eerste soort verhalen van Han wel hebben? Dat ze te beperkend zijn? Als we telkens opnieuw beginnen, als we doen alsof het verleden niet doorwerkt in het heden, dan veranderen we eigenlijk niets. We vervallen slechts in herhaling. Dan wordt de structuur stug en het verhaal een gevangenis, niet enkel doen we de dingen dan niet echt, *we beginnen er zelfs niet aan*.

Echt van wal steken is in feite best moeilijk. Omdat de uitkomst nooit zeker is, hoeveel verhalen we onszelf ook vertellen. Omdat we ons moeten overgeven aan de tijd, omdat richting en betekenis zich nog niet hebben uitgekristalliseerd. Dat kost moeite, zeker als het om zaken gaat waarbij veel op het spel staat. James Salter zou bij elk boek hebben herhaald: ‘Ik wil niet beginnen. Ik moet beginnen. Laten we beginnen.’

Niet dat ik een oplossing achter de hand heb. Ik vraag me wel af of dat continue van de tijd zo pijnlijk is als het op het eerste gezicht lijkt. Kunnen we het omdraaien? Kan het net geruststellend werken ons deel te voelen uitmaken van iets wat constant verder stroomt? Iets wat geen begin of einde heeft en dus nooit afgewerkt raakt? Ik weet het niet zeker maar heb de indruk dat hier een gemoedsrust schuilt. Schrijver en filosoof Miriam Rasch stelt dat we beter over ons leven nadenken in termen van *oefening* in plaats van *project*. Een project is iets dat per definitie begint en eindigt. Maar een oefening gaat gewoon verder, dus mogen er fouten gemaakt worden, het belangrijkste is om de volgende dag de draad weer op te nemen. Dit haalt verdomd veel druk van de ketel. Het bespaart ook nieuwe Moleskines.

Misschien is de ‘ongoingness’ van Manguso, die onhandelbare volheid van de dagen, wel iets om in achterover te leunen. Iets waarin we kunnen ronddobberen – met af en toe een verhaal als houvast. Gornick beschrijft hoe er rond haar zestigste verjaardag een einde komt aan haar terugkrabbelmentaliteit. Een abrupt einde zelfs. Op een dag loopt ze zoals gebruikelijk de toekomst te dromen, tot ze een nare smaak in haar mond proeft. Er treedt een soort kortsluiting op in haar gedachten. De dagen erna gebeurt dit opnieuw, het toekomstscenario dat ze zo genoeglijk aan het uitwerken is, valt weg. Ze beseft ineens hoeveel ruimte het dagdromen heeft ingenomen. Ze neemt

zich voor 'het immense en nu lege heden' zo goed mogelijk te vullen. In de maanden die volgen verandert haar wandelen en het is uiteindelijk de omgeving die het hem doet. Haar onverwachte ontmoetingen en gesprekken met andere wandelaars zorgen dat er iets beweegt in de leegte die het dagdromen heeft achtergelaten. 'Een verrassende tederheid drukte met zoveel kracht tegen de binnenkant van mijn hart dat het bijna blijdschap leek; en verrassend scherp drong niet de betekenis maar het verbazingwekkende van het menselijke bestaan tot me door.'

De crux zit in deze laatste woorden. De bevrijding die Gornick voelt, heeft niet met het geven van betekenis te maken – hoewel ze zich hier ook niet tegen verzet – maar met verrassing. Haar geest beweegt zonder vast te zitten aan een doel of verwachting. De constructie is weer soepel en haar aandacht breed. Het plezier zit in het voortwandelen in plaats van het plannen van bovenaf, het heeft iets horizontaals en ritmisch, precies zoals het vertellen van verhalen kan hebben. Je zou kunnen zeggen dat Gornick in de tijd zit. Een onzekere toekomst tegemoet, maar eindelijk begonnen.

Sterrenboom

Peter Holvoet-Hanssen

Als ik een sprookje was, misschien 'De verloren vogel',
gaat het niet over een eenzame gans maar is het sprookje
de baas. Vertel ik het verhaal van Albrecht met de ene tand,
die met zijn losse handjes, is de hoofdfiguur het verhaal en
niet Albrecht. Die hangt zich op aan de burgemeesterbalk
en onze god, de biller der molenstenen, huist in een slak.

Als ik een gedicht zou zijn, was ik een populier en ratelde
'mijn hazenpootje, dit zijn onze middeleeuwen / wolven
huilen nadat de kaarsen zijn opgebrand'. Verwenste ik het
berenweer van 1379. En mijn bladeren! In de tweede strofe
de zomerregen van 1926 befluisterend. Ach, de wind, hij
lacht mij uit, danst de cancan met berken uit de Balkan.

Alle merels fluiten te hard maar ik heb zicht op bliksemlicht.